

RECENZII

RECENZIE LA MONOGRAFIA LUI S. ZIPPERSTEIN
 „POGROM: KISHINEV AND THE TILT OF HISTORY”
 (Liveright Publishing Corporation, 2018. 288 p.)

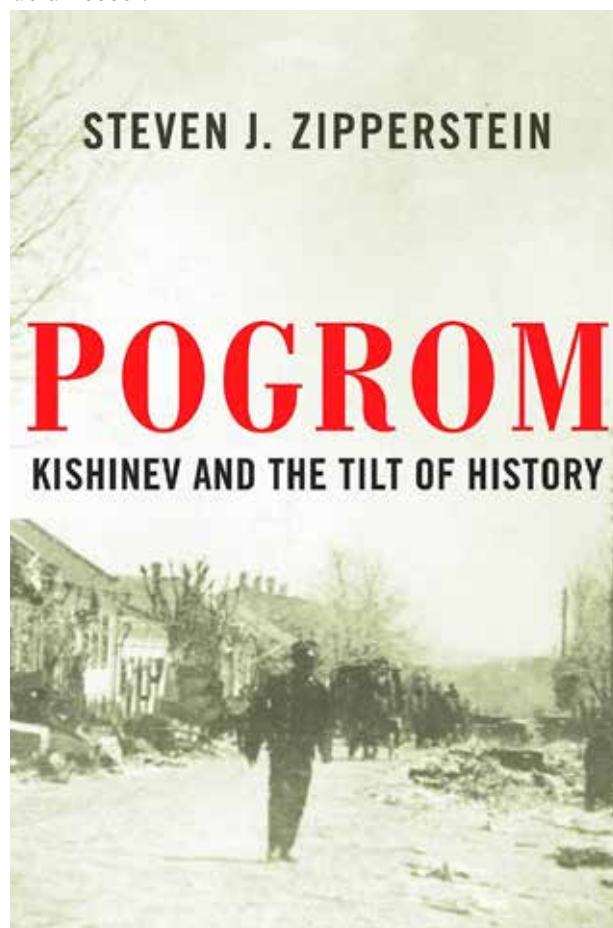
În septembrie 2016 am avut ocazia să fac cunoștință cu profesorul de la Universitatea Stanford, Stephen Zipperstein, cercetător cu renume mondial al istoriei și culturii evreiești, autorul monografiilor despre evreii din Odessa (*The Jews of Odessa: A Cultural History, 1794–1881* (Stanford University Press, 1985) și Rusia (*Imagining Russian Jewry: Memory, History, Identity* (University of Washington Press, 1999); despre Ahad Ha'am (*Elusive Prophet: Ahad Ha'am and the Origins of Zionism* (University of California Press, 1993) și An-sky (*The Worlds of S. An-sky: A Russian Jewish Intellectual at the Turn of the Century* (Stanford University Press, 2006) și altele. Dl Zipperstein a fost la Chișinău, deoarece de mai mulți ani lucra la o nouă carte despre pogromul din 1903, din Chișinău. L-am întrebat intenționat, deoarece strămoșii profesorului Zipperstein fiind din Polonia (Tarnuva), și Belarusul de astăzi (Pinsk), el nu avuse nici o legătură de ordin personal cu orașul Chișinău.

Plimbându-ne prin Chișinău, observam cum cunoștințele abstracte despre geografia orașului de acum un secol dobândesc realitate în ochii lui: biserica Ciuflea, de unde a început valul pogromului, spitalul evreiesc unde se ascundeau răniții, sinagoga Lemnăria, de unde plecau spre cimitir procesiunile funerare...

Monografia mult așteptată „Pogrom: Kishinev and the Tilt of History” apăruse la sfârșitul lunii martie, la aniversarea a 115 ani a Pogromului, dar am avut ocazia unică să o citesc înainte de publicare, în varianta tipografică (și câtă satisfacție primisem să-mi găsec numele printre cei pe care autorul î-i mulțumise, vă puteți imagina!).

Este surprinzător și paradoxal faptul că pogromul din Chișinău trezește mai mult interes cercetătorilor din Statele Unite, Europa, Israel și în general în lume, decât în Moldova. Acest eveniment tragic și, cel mai important, influența pe care o are asupra comunității mondiale, asupra formării unei democrații moderne, este percepută pretutindeni ca o parte importantă a istoriei politicii mondiale, și numai pentru istoriografia moldovenească este un moment tragic, dar trecător al istoriei secolului XX. Într-adevăr, „marele se vede de la distanță” ...Și acum, în anul celei de-a 115-a aniversări, vreau să profit de ocazie pentru a dezvălui cititorului nostru cum arată Pogro-

mul de la o distanță de mii de kilometri și la mai mult de un secol.

Această carte studiază momentele terifiante al istoriei care a anticipat soarta poporului evreu cu jumătate de secol mai devreme decât Holocaustul. Înainte de Auschwitz și Buchenwald, nici un oraș nu rezona în sufletele evreiești cu atâta groază ca orașul Chișinău. Manualele israeliene din anii 1950–1960 preced adesea număratoarea inversă a antisemitismului nazist prin pogromul din Chișinău. La începutul anilor 1940, în lumea evreiască era obișnuit faptul ca pogromul din Chișinău să provoace mai multă rezonanță și mai mult interes decât politicile antievreiești ale lui Hitler. Istoricul Benzion Dinur, în anii 60 ministrul izraelian al educației, spunea că în fiecare aspect al sau Holocaustul a fost precedat de pogromul din Chișinău.

În lumea occidentală, chiar și cei care nu știu nimic despre Chișinău au auzit de pogromul de la

Chișinău. Pogromul s-a dovedit a fi un eveniment istoric rar, când comunitatea evreiască, sionismul, socialismul evreiesc, – toate tendințele evreiești ale epocii, – au fost legate într-un singur nod. Și astăzi, pogromul din Chișinău, ca precedent istoric, este citat de politicieni, și nu numai de origine evreiască. Chișinăul, abia cunoscut în afara regiunii sale, a fost și rămâne pentru lume o metaforă a vieții evreiești, de o putere și actualitate surprinzător de statornice.

Motivele pentru care pogromul din Chișinău a devenit cunoscut pe scară largă nu sunt surprinzătoare. Patruzeci și nouă de morți, mulți răniți, multe dintre clădirile orașului distruse sau deteriorate. Pogromul a izbucnit la începutul unui nou secol, în același timp, a fost provocat de cea mai întunecată defăimare medievală, așa-numita „calomnie de sânge”, acuzând evreii că folosesc sângele creștin în scopuri ritualice. În același timp, istoria Pogromului nu a fost niciodată clară, chiar și în cele mai evidente detalii.

În iunie 1903, aproape imediat după Pogrom, cneazul Serghei Urusov a fost numit guvernator al Basarabiei pentru a „restaura ordinea prin mijloace culturale, fără represiuni, fără lege marțială”. În „notele guvernatorului”, el își amintește că știa atunci despre Chișinău și Basarabia „tot atât, cât despre Noua Zeelandă”. Din fericire, avea la el un ghid recent publicat, pe care îl citise călătorind de la Sankt Petersburg și de care nu se despărțise în zilele când făcea cunoștință cu orașul. Autorul ghidului era Pavel Krușevan, cel care la scurt timp după publicarea acestui ghid, a publicat, și cel mai probabil el însuși a scris, sau a fost coautor a primei versiuni, poate celei mai renumite și, probabil, celei mai cinice falsificări antisemite a timpurilor moderne „Protocoloalele înțelepților Sionului”. Imaginea cneazului Urusov, guvernatorul Basarabiei, blând simpatizant al evreilor, ținând în mâini cartea unuia dintre cei mai cunoscuți scriitori antisemiți, este unul dintre cele mai puternice simboluri ale Pogromului...

Basarabia la începutul secolului XX era o regiune săracă, cu potențial agricol, dar puțin exploatat. Evreii constituiau o parte considerabilă a populației: în special burghezi, meșteșugari, mici comercianți. Nimic din viața evreilor Chișinăului patriarhal nu prevestea ororile pogromului ce a urmat.

Curând după aprilie 1903, cuvântul „pogrom” a devenit un termen general acceptat, unul dintre cele mai cunoscute cuvinte ruse din lume, cel mai scurt răspuns la întrebarea despre viața evreiască din Imperiul Rus. Pogromul este cel mai bine documentat eveniment din viața evreilor din Imperiul Rus, pe de o parte, și a Chișinăului, pe de altă parte. Există un număr foarte mare de surse despre el: dosarele instanțelor, mărturiile victimelor, interogatoriile acuzaților, publicațiile în toate limbile europene, precum și în limba rusă, idiș și ebraică. Datorită acestor documente, putem restabili evenimentele Pogromului aproape minut cu minut. Chișinăul a fost prima ocazie pentru lumea occidentală de a vedea viața evreilor ruși din interior.

În primele luni după Pogrom, au fost publicate mai multe cărți dedicate lui. Poemul lui Chaim-Nachman Bialik „Legenda Pogromului”, rezultatul unui studiu de cinci săptămâni al tragediei, este considerat a fi cea mai faimoasă și cea mai importantă lucrare artistică în limba evreiască din Evul Mediu încoace. Până acum, el este studiat în școli, este citat, politicienii se referă la el în discursurile lor. Cea de-a doua carte, care a stabilit standarde pentru numeroasele studii occidentale ulterioare Pogromului este „În Zona de reședință: Adevărata poveste a antisemitismului în Rusia” de publicistul irlandez Michael Devitt.

Dar la scurt timp după Pogromul, în septembrie 1903, au fost publicate „Protocoloalele înțelepților Sionului”, și astăzi cel mai frecvent citat text antisemit în lume.

Cea mai puternică reacție Pogrom a provocat-o în Statele Unite. Acest lucru aparent atât de departe de realitățile americane a afectat aproape toate aspectele vieții politice americane: mișcarea de stângă, lupta americanilor de culoare și femeilor pentru drepturile civile, chiar fața democrației americane.

Pogromul de la Chișinău a durat o zi și jumătate și a atins câteva străzi. Și, în același timp, acestea sunt cele mai celebre ceasuri și cartiere ale vieții evreiești din lume.

Irina ȘIHOVA